

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ

У статті проаналізовано результативність різних форм та методів психологічного супроводження особистісного зростання курсантів вищих навчальних закладів МВС. Виявлено негативні тенденції розвитку особистості курсантів і запропоновано засоби психологічного супроводження особистісного зростання.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, самооцінка, психологічне супроводження особистісного зростання.

Існуюча система професійної підготовки курсантів у вищих навчальних закладах не задовольняє повністю вимог до ефективного і гармонійного розвитку особистості фахівця. Останнім часом у ВНЗ МВС України все більше уваги приділяється проблемам тренінгової роботи з курсантами [1, 2]. У зв'язку з цим убачається необхідним дослідити вплив тренінгу на особистість курсанта в процесі професійної підготовки.

Для з'ясування й розкриття причинно-наслідкових зв'язків між психологічним супроводженням особистісного зростання та змінами особистості у вищому навчальному закладі, а також для з'ясування тенденцій змін обґрунтовано одночасне дослідження та зіставлення змін особистості курсантів контрольної і експериментальної групи до та після реалізації формувального експерименту

Окремі аспекти тренінгу як методу професійної підготовки курсантів досліджували Н.І. Ковальчишина, В.В. Конопльов, О.Ф. Конуп, О.М. Корнев, О.А. Левенець, Л.І. Мороз, Н.П. Сергієнко, С.І. Яковенко та ін. Водночас проблема психологічного супроводження зростання особистості курсантів ВНЗ МВС у процесі професійної підготовки залишається недостатньо вивченою.

Актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне і практичне вивчення зумовили вибір теми дослідження – "Аналіз результативності психологічного супроводження особистісного зростання курсантів вищих навчальних закладів МВС України".

Мета даного дослідження – здійснити аналіз результативності різних форм та методів психологічного супроводження особистісного зростання курсантів ВНЗ МВС.

У нашому дослідженні взяли участь курсанти-психологи четвертого курсу психологічного факультету та факультету внутрішніх військ Навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби Національної академії внутрішніх справ. Загальна кількість вибірки становить 45 осіб, яких було поділено на дві групи. До експериментальної групи увійшли 23 курсанти-психологи психологічного факультету, контрольна група представлена 22 курсантами-психологами факультету внутрішніх військ.

В експериментальній групі реалізовувалась програма психологічного супроводження особистісного зростання курсантів ВНЗ МВС. Тренінг проводився з групою впродовж 20 годин і включав десять сесій по 2 години кожна.

З метою виявлення ефективності тренінгової програми ми за допомогою методики "Ціннісні орієнтації" М. Рокіча провели діагностику системи цінностей особистості курсантів експериментальної і контрольної груп до та після проведення тренінгу, та виявили уявлення про своє "Я"-реальне, використавши методику "Q-класифікація" В. Стефансона, а діагностику самооцінки – за методикою "Дослідження самооцінки" Дембо-Рубінштейн.

Чи дійсно відмінності з'явилися внаслідок проведеної корекційної роботи, чи, може, виникли в результаті неконтрольованих у нашому дослідженні чинників, адже повторне тестування проводилось з інтервалом в місяць? Для цього проведемо порівняння результатів в експериментальній та контрольній групах.

В експериментальній групі вибірки курсантів показник цінності "Активне діяльне життя" значно знизився (див. табл. 1). Середнє значення цього параметру в другому тестуванні є значно нижчим, ніж у першому тестуванні. У контрольній групі середнє значення параметру практично не змінилось у другому тестуванні. На основі результатів можна зробити висновок, що проведена нами психокорекційна робота призвела до зростання важливості термінальної цінності "Активне діяльне життя" курсантів.

Показник цінності "Краса природи і мистецтва" в експериментальній групі при першому тестуванні був високим і статистично значимо відрізнявся від аналогічного показника у контрольній групі (див. табл. 2). Унаслідок проведеної роботи цей показник знизився, хоча й не значимо.

Показник цінності "Любов" в експериментальній групі під час першого тестування був низьким і значимо відрізнявся від аналогічного показника в контрольній групі (див. табл. 3). У результаті проведеної роботи показник зріс, хоча й не значимо. Але його рівень залишився нижчим, хоча й не значимо, у порівнянні з аналогічним показником контрольної групи. Ці дані свідчать про те, що в ході тренінгу знижується важливість цінності "Любов".

Якщо показник "Суспільне визнання" в експериментальній групі під час першого тестування і був дещо вищим, ніж у контрольній групі, та значимого рівня не досяг (табл. 4). Підвищення цього показника в експериментальній групі, що теж можна вважати результатом проведеної психокорекційної роботи, призвело до статистично значимо вищого рівня цього параметру в експериментальній групі порівняно з контрольною групою. Отже, психологічне супроводження особистісного зростання курсантів зумовлює зменшення турботи про суспільне визнання.

Значне зниження у виборці курсантів ми спостерігаємо за показником цінності "Продуктивне життя" (табл. 5). Середній показник у другому тестуванні є значно нижчим, ніж у першому тестуванні та в другому тестуванні в контрольній виборці. Те, що зростання важливості цінності спостерігався лише в експериментальній групі, свідчить, що це підвищення обумовлюється саме проведеним тренінгом.

У курсантів експериментальної групи ми спостерігаємо зниження за показником цінності "Життєрадісність" (табл. 6). Середній показник у другому тестуванні є значно нижчим, ніж у першому тестуванні та у другому тестуванні в контрольній виборці. Зростання важливості цінності спостерігався лише в експериментальній групі, натомість у контрольній важливість навіть зменшується, свідчить, що це підвищення зумовлене саме проведеним тренінгом.

Показник цінності "Непримиренність до недоліків" в експериментальній групі під час першого тестування був вищим і значимо відрізнявся від аналогічного показника в контрольній групі (див. табл. 7).

В результаті проведеної роботи показник значимо не змінився. Натомість його рівень в другому тестуванні в контрольній групі зріс, хоча й не значимо, тобто важливість цінності знизилась. Із цього можна зробити висновок, що наша корекційна робота сприяє стабілізації показника цінності "Непримиренність до недоліків" курсантів.

Підвищення показників цінності "Відповідальність" свідчить про зниження важливості цієї цінності в курсантів експериментальної групи (табл. 8).

Зростання показника цінності "Раціоналізм" в експериментальній групі (без статистично значимих відмінностей) та в контрольній групі (із статистично значимими відмінностями) свідчить про спонтанне, обумовлене неконтрольованими нами чинниками зменшення важливості даної цінності (табл. 9).

В експериментальній групі статистично значимо знизилась показники цінності "Ефективність у справах" (табл. 10). Це значить, що курсанти внаслідок проведеного тренінгу стали значно більше надавати уваги цінності "Ефективність у справах", що притаманно людям із високим рівнем самоактуалізації.

Показник "Залежність" в експериментальній групі під час першого тестування був низьким і значимо відрізнявся від аналогічного показника в контрольній групі (табл. 11). У результаті проведеної роботи показник практично не змінився. Натомість його рівень знизився в контрольній групі. Із цього можна зробити висновок, що наша корекційна робота підтримує на сталому рівні прийняття групових стандартів курсантів.

Таблиця 1

Відмінності курсантів за параметром "Активне діяльне життя"

	Експериментальна група	Контрольна група
Перше тестування	8,74	7,91
Друге тестування	5,61	7,86

Зірочками вказано рівень достовірності відмінностей: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$; *** – $p < 0,001$

Таблиця 2

Відмінності курсантів за параметром "Краса природи і мистецтва"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	15,17	*	12,14
Друге тестування	13,78		11,86

Таблиця 3

Відмінності курсантів за параметром "Любов"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	4,39	*	7,36
Друге тестування	5,30		7,45

Таблиця 4

Відмінності курсантів за параметром "Суспільне визнання"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	11,65		9,64
Друге тестування	12,43	*	10,05

Таблиця 5

Відмінності курсантів за параметром "Продуктивне життя"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	9,87		10,18
Друге тестування	6,61	*	9,55

Таблиця 6

Відмінності курсантів за параметром "Життєрадісність"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	7,96		7,59

Друге тестування	4,48	**	8,05
------------------	------	----	------

Таблиця 7

Відмінності курсантів за параметром "Непримиренність до недоліків"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	15,78	*	12,86
Друге тестування	15,17		13,41

Таблиця 8

Відмінності курсантів за параметром "Відповідальність"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	9,13	*	9,59
Друге тестування	10,83		7,95

Таблиця 9

Відмінності курсантів за параметром "Раціоналізм"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	10,04		8,77
Друге тестування	11,13		12,23

Таблиця 10

Відмінності курсантів за параметром "Ефективність у справах"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	9,35		10,5
Друге тестування	5,74	***	11,23

Таблиця 11

Відмінності курсантів за параметром "Залежність" у курсантів

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	4,09	*	5,5
Друге тестування	4,04		5,09

В експериментальній групі курсантів статистично значимі зміни ми отримали за параметром "Комунікативність" (табл. 12). У контрольній групі зниження даного показника не досягає статистичної значимості. Це свідчить, що внаслідок проведеного тренінгу у курсантів суттєво знизилась потреба у встановленні контактів, тобто вони стають більш незалежними, самостійними.

Низка статистично значимих відмінностей спостерігається й за шкалами самооцінки. Так, в експериментальній групі внаслідок проведеної роботи спадає середнє значення параметру "Здоров'я" (табл. 13). Якщо під час першого тестування відмінності між експериментальною і контрольною групами були статистично незначущими, то в другому тестуванні відмінності досягають рівня значимості ($t=3,37$; $p<0,01$). Це свідчить про те, що курсанти експериментальної групи стали більш правильно оцінювати результати своєї діяльності, рівень розвитку тих чи інших якостей своєї особистості, порівнювати себе з іншими, прислухатись до думки навколишніх.

При першому тестуванні показник "Авторитет у друзів" в експериментальній групі був нижче, ніж у контрольній групі, та значимого рівня не досяг (табл. 14). Під час другого тестування цей параметр суттєво зріс в експериментальній і контрольній групі та досяг статистично значимих відмінностей. Це підвищення свідчить про спонтанне, обумовлене неконтрольованими нами чинниками зростання цього параметру.

Якщо за параметром "Зовнішність" показники в експериментальній групі під час першого тестування і були дещо вищими, ніж у контрольній групі, то вони не мали значимого рівня відмінностей (табл. 15). Зниження цього показника в експериментальній групі, що теж можна вважати результатом проведеної психокорекційної роботи, призвело до статистично значимо нижчого рівня цього параметру в експериментальній групі порівняно з контрольною групою. Це свідчить про підвищення здатності курсантів експериментальної групи аналізувати свої можливості.

Таблиця 12

Відмінності курсантів за параметром "Комунікативність"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	6,13		6,09
Друге тестування	5,26		5,82

Таблиця 13

Відмінності курсантів за параметром "Здоров'я"

	Експериментальна група		Контрольна група

Перше тестування	85,70		91,95
Друге тестування	80,57	**	92,64

Таблиця 14

Відмінності курсантів за параметром "Авторитет у друзів"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	72,96		79,09
Друге тестування	73,13	*	84,55

Таблиця 15

Відмінності курсантів за параметром "Зовнішність"

	Експериментальна група		Контрольна група
Перше тестування	83,70		81,59
Друге тестування	81,43	*	89,59

Таблиця 16

Показники самооцінки в групах до та після тренінгу

Показники	Контрольна група		Експериментальна група	
	Перше тестування	Друге тестування	Перше тестування	Друге тестування
	M + m	M + m	M + m	M + m
Здоров'я	91,95+2,46	92,64+1,23	85,70+2,18	80,57+3,56
Розум	83,64+2,87	81,05+4,82	82,52+2,32	75,87+3,30
Характер	71,82+4,97	80,14+4,80	75,13+3,56	69,52+4,74
Авторитет у друзів	79,09+3,66	84,55+3,11	72,96+2,69	73,13+4,28
Умілі руки	82,82+2,44	83,05+2,75	76,43+4,29	76,04+2,94
Зовнішність	81,59+4,78	89,59+1,73	83,70+2,80	81,43+2,62
Упевненість у собі	80,68+5,31	88,45+2,81	89,35+1,91	80,96+3,73

Середнє значення показників самооцінки (табл. 16) в контрольній групі зростає в другому тестуванні, хоча й статистично не значимо, і самооцінка стає ще більш завищеною. У курсантів експериментальної групи середнє значення показників самооцінки знижується в другому тестуванні, хоча й статистично не значимо, але самооцінка залишається ще завищеною. Це значить, що курсанти внаслідок проведеного тренінгу стали значно більш адекватно оцінювати себе, що притаманно людям із високим рівнем самоактуалізації, самовдосконалення, саморозвитку особистості.

Висновки: 1) на основі аналізу можна зробити висновок, що проведена нами тренінгова робота веде до зростання важливості цінності "Активне діяльне життя", "Краса природи і мистецтва", "Продуктивне життя", "Життєрадісність", "Ефективність у справах" у курсантів ВНЗ МВС. Варто наголосити, що зростання важливості цих цінностей сприяє роботі над собою, фізичному й духовному вдосконаленню, особистісному зростанню;

2) унаслідок проведеного тренінгу в курсантів суттєво знизилась важливість цінності "Любов", "Суспільне визнання" та суттєво знизилась потреба у встановленні контактів, тобто вони стають більш незалежними, самостійними ("Комунікативність");

3) наша корекційна робота сприяє стабілізації показника "Непримиренність до недоліків", "Залежність";

4) зростання показника цінності "Раціоналізм" в експериментальній групі (без статистично значимих відмінностей) та в контрольній групі (із статистично значимими відмінностями) свідчить про спонтанне, обумовлене неконтрольованими нами чинниками зменшення важливості даної цінності;

5) ряд статистично значимих відмінностей спостерігається і за шкалами методики "Дослідження самооцінки" Дембо-Рубінштейна. У курсантів експериментальної групи зменшується середнє значення параметру "Здоров'я", "Зовнішність". Це свідчить про підвищення здатності курсантів експериментальної групи аналізувати свої можливості, давати більш адекватну оцінку рівневі розвитку якостей особистості;

6) під час другого тестування параметр "Авторитет у друзів" суттєво зріс в експериментальній і контрольній групі та набув статистично значимих відмінностей. Це підвищення свідчить про спонтанне, зумовлене неконтрольованими нами чинниками зростання цього параметру;

7) згідно з отриманими даними в курсантів як контрольної, так і експериментальної групи самооцінка завищена, що є негативною тенденцією розвитку особистості майбутнього працівника ОВС;

Підсумовуючи, можна з упевненістю говорити про виявлення причинно-наслідкового зв'язку між корекційною роботою і особистісним зростанням курсантів, залучених до власне формувального експерименту. Однак справедливо буде зазначити, що на результати дослідження могли вплинути фактори, безпосередньо не пов'язані з експериментальним впливом. Та все ж, беручи до уваги всі можливі застереження, уважаємо правомірним розглядати тренінгову роботу як один з можливих шляхів розкриття курсантами внутрішнього потенціалу для самовдосконалення.

Убачається необхідним запровадити такий напрямок тренінгової роботи з курсантами ВНЗ МВС, який формуватиме адекватну самооцінку майбутніх працівників міліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчишина Н. І. Тренінг формування професійної мотивації у курсантів навчальних закладів МВС / Н. І. Ковальчишина // Право і безп. – 2006. – Т. 5, № 5. – С. 184–188.
2. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівника ОВС) :

монографія / Л. І. Мороз. – Івано-Франківськ : ЗАТ Надвірнянська друкарня, 2007. – 312 с.

Подано до редакції 31.01.11
